

Både Frankrike og Storbritannia trenger en reform av valgsystemet

I to parlamentsvalg den siste uken har velgerne i Storbritannia og Frankrike stemt frem to venstrekoalisjoner som største partigruppering. Det kan se ut som knusende seiere, men skyldes i realiteten i stor grad valgsystemene i de to landene. Det er selvsagt lett å argumentere for slike valgsystemer når utfallet blir slik mange utenfra ønsker. Men fra et demokratisk perspektiv bør varsellampene blinke. Det er ikke bærekraftig at store deler av velgermassene står uten representasjon i nasjonalforsamlingen. Det svekker legitimiteten til politikken og bygger opp under populistiske fortellinger om politiske eliter som ikke vil høre på folket.

Keir Starmer, og hvem som nå ender opp som statsminister i Frankrike, må innse at fremover er det koalisjonssystemene fra *Borgen*, og ikke de mektige presidentene fra *West Wing* som må være inspirasjonen. I begge land er det høyrepopulistiske partier som har vokst mest siden det forrige valget, men disse står igjen med betydelig mindre representasjon i parlamentet enn det antall velgere skulle tilsi. Det er en åpenbar demokratisk svakhet, og på lang sikt kan det å ha et valgsystem som gir enorm makt og styringstillegg til det største politiske partiet være et farlig våpen.

I Storbritannia velges 650 representanter fra enkeltmannskretser. Den kandidaten som får flest stemmer i kretsen blir parlamentsmedlem. Dette er et system som fungerer rimelig godt all den tid det bare er to politiske partier som kjemper langs en politisk skillelinje. Realiteten i britisk politikk i dag er at det finnes flere skillelinjer enn den klassiske høyre-venstreaksen. Ved dette valget ble høyresiden splittet i to partier, Toryene og Reform. Dette gjorde at Labour og Liberaldemokratene plutselig fikk enorm uttelling for sine stemmer. Labour fikk 34 prosent av stemmene og 63 prosent av representantene, mens Reform fikk 14 prosent av stemmene og kun fikk 0,8 prosent av representantene. Keir Starmers Labour gikk kun frem 1,6 prosentpoeng fra forrige valg, men gikk fra 202 til 411 representanter.

I Frankrike har de et lignende system for å velge sine 577 representanter, men her stemmer de i to valgomganger. Alle som får mer enn 12,5 prosent (av de stemmeberettigede) i første valgomgang får komme med til andre valgomgang en uke etterpå. Nasjonal Samling (Rassemblement National) ble klart størst i første valgomgang med 33 prosent av stemmene og kom til andre runde de aller fleste steder. Venstresiden (som tilsvarer en koalisjon tilsvarende Ap, SV, MDG og Rødt) fikk 28 prosent, mens president Macrons sentrumsallianse fikk 22 prosent. I andre valgomgang ble venstresiden og sentrumsalliansen enige om å lage en «republikansk front» ved at de trakk kandidater som lå på 3.plass etter første valgomgang og oppfordret sine velgere til å stemme mot Nasjonal Samling. Resultatet ble at venstresiden ble størst og fikk 32 prosent av representantene og Macrons sentrumsallianse fikk 29 prosent. Langt over det stemmetallene fra første runde skulle tilsi. Nasjonal Samling endte med 25 prosent av representantene.

De politiske lederne må også innse at de kan takke brede koalisjoner for at de har kommet til makten, og kan muligjøre makt på sikt. Emmanuel Macron vant presidentvalget (og påfølgende

parlamentsvalg) i 2017 og 2022 i stor grad takket være venstresidens stemmer som stemte mot Le Pen og mindre for Macron i andre valgongang. I den daglige politikken i etterkant har denne bredden i liten grad blitt gjenspeilet. President Macrons allianse har kjørt igjennom deres politikk gjennom en grunnlovsforordning, selv om de har vært i klart i mindretall blant velgerne.

I begge land har overgangen mot et flerpartisystem skjedd gradvis over de siste tiårene. Men siden valgsystemet ikke er proporsjonalt (slik vi har det i Norge og Danmark), har det politiske livet og den politiske kulturen i liten grad vært tilpasset en mer fragmentert velgermasse. I både Frankrike og Storbritannia er det den mektige presidenten eller statsministeren, som er kjernen i det politiske systemet slik vi kjenner det fra tv-serier som *West Wing*. Men det er kanskje heller den danske tv-serien *Borgen* og Birgitte Nyborg som bør være idealet fremover. Nyborg må lage allianser med flere politiske partier for å hele tiden kunne telle til 90, som er flertallet som trengs i det danske parlamentet.

Både Frankrike og Storbritannia trenger derfor en reform av valgsystemet som gjør at sammensetningen av parlamentet i større grad samsvarer med velgenes reelle preferanser. Det vil sannsynligvis gjøre at partiene til ytre høyre vil få flere representanter i parlamentet, men for de som er motstandere av høyrepopulistiske partier er det er kanskje bedre med noe mer representasjon enn at disse partiene får flertall. Det er begrenset hvor mange ganger man kan få velgerne med på den franske øvelsen med å lage «republikansk front» mot høyrepopulisme. Og hvis de gjør det er det bedre at den øvelsen skjer gjennom politiske kompromisser enn valgtaktiske avgjørelser for å maksimere sine resultater fra det politiske valgsystemet.

Et flerpartisystem gir også bedre muligheter for ventiler og alternativer hvis de etablerte politiske partiene ikke fungerer. Skrekkeksempel er dagens USA hvor velgerne i realiteten bare har to valg med enorm forskjell mellom de to alternativene. *West Wing* fremstår som attraktivt hvis det er Jed Bartlet som er presidenten, men kanskje ikke like attraktivt hvis presidenten heter Donald Trump. Flerpartisystemer er ikke like glamorøst, men som erfaringene fra Norden viser så skaper det politiske kompromisser med legitimitet og høyere tillit til de politiske institusjonene. Det er lov å håpe at flere britiske og franske politikere tar seg en velfortjent hvil fra valgkampen med noen episoder av *Borgen*.